

Ks. Dariusz Dziadosz, *Gilgal. Biblia – Archeologia – Teologia. Studium historyczno-krytyczne deuteronomi(sty)cznych tradycji o podboju Kanaanu*, Biblioteka Szkoły Dabar 4, Bonus Liber: Rzeszów 2022, ss. 696 [recenzja].

Autorem tej obszernej monografii naukowej jest ks. prof. Dariusz Dziadosz, uznany specjalista w zakresie badań historyczno-literackich i teologicznych nad księgami historycznymi Starego Testamentu. Jest autorem takich monografii jak „Tak było na początku...”. Izrael opowiada swoje dzieje. Literacka i teologiczna analiza wiodących tradycji Księgi Rodzaju (Przemyśl 2011); Księga Sędziów. Rozdziały 1–5, seria Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament, tom VII, cz. I (Edycja Świętego Pawła 2019); Księga Sędziów. Rozdziały 6–12, seria Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament, tom VII, cz. 2 (Edycja Świętego Pawła 2019). W latach 2017–2021 ks. prof. Dziadosz na zaproszenie J.M. Rektora Pontificio Istituto Biblico w Rzymie prowadził zajęcia dydaktyczne w ramach doktoranckiego seminarium naukowego w roli relatora rozprawy doktorskiej „Il racconto doppio nel Libro di Samuele”.

Struktura prezentowanej monografii jest następująca:

Całość otwiera obszerny wstęp (s. 7–27), w którym autor omawia stań badań, cele i metody zastosowane w trakcie przeprowadzonych analiz oraz strukturę publikacji. Autor dzieli ją na dwie główne części. Zarówno poszczególne części, jak i zawarte w nich rozdziały poprzedzone zostały obszernymi wprowadzeniami.

Część pierwsza nosi tytuł *W poszukiwaniu biblijnego Gilgal*. Zawarto w niej trzy rozdziały.

W rozdziale pierwszym podjęto temat *Etymologia Gilgal – pochodzenie i pole semantyczne rdzenia gl i gll* (s. 39–48). Następnie omówiono zagadnienie *Geograficznej lokalizacji Gilgal w Biblii Hebrajskiej* (s. 49–74). W sześciu podrozdziałach zaprezentowano różne możliwe rozwiązania lokalizacji geograficznej Gilgal na podstawie źródeł biblijnych. Możliwe rozwiązania to: a) na wschód od Jerycha (Joz 4,19; por. Sdz 3,19,26); b) jako stolica króla Gojim (Joz 12,23); c) na granicy Judy i Beniamina naprzeciw Wyżyny Adummim (Joz 15,7; 18,17); d) w pobliżu Dębów More (Pwt 11,30); e) w pobliżu Betel (2 Krl 2,1-21); f) w „ziemi Efraima” (Oz 4,15-17; 9,8.10-17; 12,12-15; Am 4,4; 5,5).

W rozdziale drugim, noszącym tytuł *Gilgal w świetle dotychczasowych badań archeologicznych* (s. 75–158), w trzech podrozdziałach omówiono efekty poszukiwań archeologicznych tej miejscowości. Propozycje są następujące: a) Dolina Jordanu; b) pogranicze Judy i Beniamina (Chan el-Ahmar; 'Araq ed Der; Khirbet ed-Dawwara); c) obszar Samarii, doliny Szaron i ziem północnego Efraima (Sychem-Khirbet Gulegil w Samarii; Gilgulije w dolinie Szaron; Jiljilya oraz Khirbet 'Aljate w północnym Efraimie).

Część druga zatytułowana została *W poszukiwaniu biblijnej koncepcji Gilgal w przedmonarchicznej historii Izraela*. W sześciu rozdziałach poddano analizie teksty biblijne, które rzucają światło na znaczenie Gilgal w początkach Izraela. Zasadniczo stosowano podobny układ analizy tekstów, zwracając szczególną uwagę na specyfikę literacką, przeprowadzając analizę egzegetyczną i wyciągając wnioski o charakterze teologicznym.

Część drugą tworzą następujące rozdziały:

Rozdział pierwszy – *Gilgal w deuteronomistycznej optyce przymierza Izraela z JHWH* (s. 165–224) – dedykowany jest głównie analizie Pwt 11,29-30 oraz omówieniu teologii fragmentu w relacji do Pwt 27,1-26 i Joz 8,30-35.

W rozdziale drugim *Gilgal – brama, którą JHWH wprowadza Izraela do ziemi obiecanej* (s. 225–274) poddano analizie tekst Joz 4,19-20 w szerokim kontekście literackim Joz 4,19–17,18 oraz 3,1–4,24.

Kolejny rozdział – *Gilgal – miejsce przygotowań do walk o ziemię obiecaną* (s. 275–345) – poświęcony jest analizom tekstu Joz 5,1–6,27. Gilgal przedstawione w nich zostało jako miejsce obrzezania wolnych Izraelitów (Joz 5,2-9), jako miejsce kultu Jahwe (Joz 5,10-12) i baza w trakcie oblężenia Jerycha (Joz 6,11.14.18). W pobliżu Jerycha lub Gilgal lokalizuje się angelofania z Joz 5,13-15).

W czwartym rozdziale, zatytułowanym *Gilgal w walkach o Aj, Gibeon i pozostałe ziemie Kanaanu* (s. 347–414), omówiono trzy teksty z Księgi Jozuego: a) 7,1–8,29; b) 9,1-27; c) 10,1-43.

Piąty rozdział zatytułowany został *Obóz w Gilgal na etapie podziału ziemi Kanaanu (Joz 14,1-17,18)* (s. 415–471). Przedstawiono w nim charakterystykę tradycji o Gilgal we wskazanym w tytule tekście, zwracając szczególną uwagę na znaczenie miejscowości jako symbolu gratyfikacji najbardziej wiernych Izraelitów. Omówiono także kwestię znaczenia Gilgal i Szilo jako ośrodków nowego ładu administracyjnego i religijnego w Kanaanie.

Ostatni rozdział nosi tytuł *Gilgal na przelomie epoki Jozuego i sędziów (Sdz 2,1a; 3,19a)* (s. 473–525). Podane w tytule rozdziału fragmenty omówiono w dwóch podrozdziałach. Zwrócono szczególną uwagę na tradycję w związku z przeniesieniem angelofanii z Gilgal do Bokim oraz w kontekście odstępstwa Izraelitów dokonanego w pobliżu Gilgal.

W zakończeniu (s. 527–545) ks. Dziadosz dokonuje podsumowania przeprowadzonych analiz, wskazuje także na kwestie dyskusyjne i otwarte. Autor zaznacza również, że biblijna tradycja o Gilgal była kontynuowana w historii Samuela, a szczególnie w księgach prorockich. Świadczy to o jej istotnym znaczeniu w historii biblijnego Izraela oraz w starotestamentowym przekazie teologicznym.

Cenne uzupełnienie rozważań o charakterze archeologicznym i egzegetyczno-teologicznym stanowi dwadzieścia sześć map i ilustracji (s. 547–572).

Na końcu monografii zamieszczono bardzo obszerny wykaz bibliografii naukowej (s. 573–633), indeks tekstów biblijnych (s. 635–662), indeks autorów (s. 663–672), streszczenie w języku angielskim (s. 673–691) oraz spis treści (s. 693–696).

Publikacja monumentalnego dzieła dedykowanego Gilgal otwiera możliwość zapoznania się ze stanem najnowszej wielopłaszczyznowej wiedzy na temat tej ważnej w starożytnym Izraelu miejscowości oraz jej roli w narracji biblijnej. Czytelnik znajdzie tu liczne informacje o charakterze archeologicznym, filologicznym i teo-

logicznym. Studiowanie publikacji ks. Dziadosza daje możliwość pójścia w głąb tekstu biblijnego. Przewodnikiem jest tu osoba bardzo kompetentna. Umieszczenie monografii w serii Biblioteka Szkoły Dabar (zob. <https://szkola-dabar.pl>) nie jest przypadkowe, ponieważ ks. prof. Dziadosz należy do grona nauczycieli tej szkoły. Jednym z celów jej działalności jest umożliwianie uczestnikom dostępu do wszechstronnej wiedzy biblijnej, także w wymiarze archeologicznym i duchowym. Dlatego monografia ks. Dziadosza jest nie tylko wartościowym opracowaniem naukowym. Można polecić ją wszystkim, którzy sięgają po Stary Testament, w szczególności zaś chcą poznać bliżej biblijną tradycję wejścia ludu Izraela do ziemi obiecanej oraz historię początków starożytnego Izraela jako organizmu państwowego.

Ks. dr hab. Marek Karczewski, prof. UWM
Wydział Teologii UWM w Olsztynie
Wyższe Seminarium Duchowne w Elblągu
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9435-3832>